



VIRTELÄN VIESTI

N:o 48/ 17.12.2018

Pelkosten sukuseuran tili FI28 8146 9710 0190 26

www.pelkostensukuseura.fi

1. Karjalan matka 10.-12. elokuuta 2018

PELKOSTEN SUKUSEURAN RETKI RÄISÄLÄÄN 10.–12.8.2018, kirjoittanut Pekka P.

Vielä löytyivät sukuseuran kantaisien vanhan kodin muistorikkaat pihapiirit Räisälän Virtelässä, vaikka rakennuksista kertovatkin enää vain aikanaan tukevasti rakennetut kivijalkaperustukset. Omena- ja kirsikkapuu näyttivät elelevän aurinkoisella mäenrinteellä edelleen ja samoin marjapensaat, joista yhteen oli pikkulintu tehnyt pesänsä - onpa ollut niilläkin poikasilla herkuttelupaikka heti synnyinkodin vieressä. Elokuisen lämpimän keskipäivän auringon kullatessa käyntiämme kajautimme karjalaiseen tapaan laulun, ja kuuntelimme näillä sijoilla lapsuudessaan asuneiden muistumia. Hannulla muistikuvat olivat eläviä ja moninaisia, Lauri puolestaan oli ollut vasta 2-vuotias, kun oli 1944 kiireesti lähdettävä turvaan vyöryvien sotatapahtumien alta.

Retki tarjosi paljon virikkeitä ja pohdittavaa. Niiden virittämänä on tässä retkiselostuksessa innostuttu hieman syventämään käyntipaikkoihimme liittyviä kiintoisimpia seikkoja, sekä sukumme kannalta että hiukkasen historiankin näkökulmasta.

Sukuseuran puheenjohtajan Heikki Pelkosen junailema ja lupsakkaan toimellisesti johtama kolmipäiväinen retkemme alkoi perjantaina 10.8.2018. Aamuvarhain Lahdesta lähtenyt pikkubussimme, jota ajoi kokenut Venäjän-kävijä Kauko Lindqvist, keräili reitin varrelta sujuvasti 18 retkeläistä, ja niin Vaalimaan raja-asemalle saavuttiin jo 10.30. Tarkastusseremoniat olivat ripeät, ja pian löysimme itsemme Viipurin torilta, jossa seuraamme liittyi tietorikas oppaamme Sergei Andrejev. Hän on äitinsä puolelta inkeriläistä sukua ja toimii inkeriläisen luterilaisen seurakunnan kanttorina. Lounastimme maineikkaassa Pyöreässä tornissa, ja lounaan lomassa Sergei-oppaamme kertoi Viipurin vuosisatoja pitkästä ja vaiherikkaasta historiasta. Hän oli myös ehtinyt aamulla selvittää, missä valuuttaa oli vaihdettavissa päivän edullisimpaan kurssiin, ja niin siirryimme Sperbankin avulla euroista tehokkaasti ruplatalouteen. Jopa niin tehokkaasti, että paikallisen hintatason edullisuus oli kaupoissa piipahtaessa toistuvan äimistyksen aihe.

Viipurista ajoimme **Tali-Ihantalan** kovien ja tuloksellisten puolustustaistelujen tapahtumapaikoille ja muistokivelle. Sotahistoria sai silmissämme uutta konkretiaa. Kesä-heinäkuun vaihteessa 1944 täällä oli 150 000 miehen hyökkäysarmeijaa vastassa 50 000 puolustajaa. Taistelut riehuiivat runsaan viikon ajan, mutta hyökkäys pysähtyi joukkojen kulumiseen ja puolustuksen sitkeyteen. Muistui mieleen vanha viisaus: ”Suomen pelasti se, että rintamassa oli miehiä eikä vain housuja”. Sanoi entinen ulkoministerimme.

Pistäydymme myös **Antrean** kauniilla maisemaa hallitsevalla kirkonmäellä. Siellä puolestaan jyrkävän kirkon rauniot todistavat paikan taistelutaktisesta arvosta. Kirkko säilyi ehjänä talvisodassa, ja tuli eheänä suomalaisten haltuun elokuussa 1941, mutta tuhoutui jo seuraavana päivänä venäläisten rajussa tykistötulessa. Kirkko oli valmistunut 1894, ja siihen mahtui huikeat 1800 sanankuulijaa; pitäjän asukasluku lienee tuolloin ollut noin 8000.

Sairalan asemalla

palasivat mieleen sukukirjaan tallennetut muistelukset. Toiminnassa on edelleen se sama asemarakennus, jossa räisäläiset vartosivat evakuoitijunaansa talvi- ja jatkosodan aikaan. Nykyisin aseman kautta kulkee jokunen päivittäinen matkustajajuna linjalla Viipuri–Sortavala.



Melnikovossa, entisessä Räisälän kirkonkylässä näimme, että vanhaa 1912 valmistunutta kivikirkkoa – kunnostettua mutta ymmärrettävästi vähälle hoidolle jäänyttä – yrittää nyt luonto ottaa haltuunsa: rakennuskivien saumoista sinnii yläilmoissa muutamia koivunvesoja. Kirkon läheisyyteen pystytetty muistomerkki kertoo kirkkomaan ja vanhojen asukkaiden tarinaa.

Reittimme varrelle osui myös Räisälän kuuluisin muinaismuisto, **Tiurin linna**, yksi vanhimmista tunnetuista karjalaisten linnoituksista. Se oli osa kolmen linnoituksen ketjua, jolla karjalaiset noin 800–900 vuotta sitten halusivat turvata Laatokan ja Viipurinlahden välistä tärkeää jokiyhteyttä, valvoa jokiosuuden liikennettä ja pitää poissa eri suunnista tulevat uhkaajat. Käkisalmen linnoitus turvasi Laatokan puoleista päätä, Viipurin varustus meren puoleista, ja Tiurin linna oli keskellä. Se rakennettiin 1100–1200 -luvulla Vuoksenvirran silloiseen kapeimpaan kohtaan, juuri siihen ainoaan paikkaan jokiyhteyttä, jossa aluksia oli kiskottava koskien ohi vetotaivalta pitkin. Erityisen hyvä valvonta- ja vahtipaikka siis. Ja tarvittaessa turvapaikka.

Perjantai-illan alkaessa kohta hiljalleen hämärtyä saavuimme kosken kohisevan kauniin Vuoksen partaalle, suomalaisten **Kiviniemenä** tuntemaan nykyiseen **Losevoon**, jonne majoituimme retken molemmiksi öiksi uudistuneeseen ja laajentuneeseen hotelli Losevskajaan. Paikka on ollut entisen Neuvostoliiton Inturist-valtionyhtiön ensimmäisiä toimipisteitä ja syntysijoja. Vielä 25 vuotta sitten rannoilla oli sotaromua – ei enää. Luonnonkauniilla hotellialueella majoittui turisteja laajan Venäjänmaan kaukoidästä saakka. Paikka on kesät talvet varsinkin liikuntaa harrastavien pietarilaisten suosiossa, jopa siihen määrään, että tieyhteys on välillä tukkoon ruuhkautunut. Uuden moottoritien loppuunsaattaminen näyttikin olevan vauhdilla käynnissä, iltamyöhälläkin.

Illallisen nautimme sekä perjantaina että lauantaina kahvilaravintola Prichalissa, Vuoksen soittaessa ajatonta musiikkiaan. Illallista nauttiessa ei voinut kuin hämmästyä siitä, kuinka paljon kiintoisaa nähtävää oli mahtunut heti ensimmäiselle retkipäivälle, aamulla kotoa alkaneelle. Reippaimmat ehtivät vielä ennen yöpuuta pulahtaa iltapimeällä uimassa, ja kaikkein reippaimmat myös aamulla.

Lauantai 11.8. oli Virtelä-päivä.

Hotellin aamupalalta suuntasimme kohti Räisälää, nyt **Myllypellon** kautta. Sieltä löysimme Maria (o.s. Pelkonen, 1888–1961) ja Paavo Korhosen (1890–1956) perheen kodin, pystyssä ja asuttuna. Nuori ystävällinen omistajapariskunnan vaimo kertoi vanhempiensa asuneen talossa ympäri vuoden, mutta he itse vain kesäisin, pysyvän asunnon ja työn ollessa Pietarissa. Kertoivat retkeilevänsä kesäpaikasta autolla

myös Sortavalan maisemissa. Perheen n.5-vuotias poika herätti ihailua kielitaidolla ja kauniilla tavoillaan, taisipa saada pikastipendinkin.

Matka jatkui **Särkisalonn** kautta kirkolle ja edelleen kohti **Siirlahtea** ja **Virtelän** kylää. Siirlahteen kulkevan viimeisen - olisiko ollut noin 10 kilometrin – maantieosuuden voisi epäröimättä korottaa muinaismuiston arvoon: vanhan suomalaisajan jälkeen vuosikymmenien ajan käytössä mutta huoltamatta ollut tie. Kunniamerkin arvoisesti selvisi taitava kuljettajamme siitakin, eikä retkeläisilläkään ilmennyt merisairautta. Tiettömän loppukilometrin Virtelän sukutilalle kuljimme jalan metsän ja pellon poikki, umpeen kasvanutta enää vain partiolaisen löydettävissä olevaa ikivanhaa polunpohjaa pitkin Heikin tarkalla suunnistuksella.

Patikka alkoi sukutilasta lohkotulta **Koivulan palstalta**, jolla sijaitsi (”pojanpoika-”) Heikki (1879–1945) ja Varpu (o.s. Olla, 1877–1936) Pelkosen ensimmäinen yhteinen koti, useimpien retkeläisten muistaman Ilmi-tädin (1903–1983) lapsuudenkoti. Talosta oli jäljellä kivijalka, kunnioitettavan taitavaa ja järeää tekoa. Rakentajan taidoille oli kysyntää - Heikki siirtyikin rakennusosalalle muutettuaan Käkisalmeen, jossa rakennustöitä oli runsaasti tarjolla mm. Waldhofin silloisissa oloissa jättimäisen uuden sellutehtaan työmaalla. Koivulan tilansa he myivät Jaakko Ruipolle.

Polun seuraava etappi oli päätilan tuntumassa sijainnut Matti (1891–1968) ja Riitta (o.s. Muli, 1892–1941) Pelkosen yhteinen koti. Tämän rakentanut Matti oli siis ”poika-Heikin” poika eli ”pojanpoika-Heikin” ja Taavetin veli. Tästäkin kodista oli vain kivijalka tallella sekä puutarhaa, jonka marjapensaat edelleen kantavat satoaan, nyt puutarhassa pesivien pikkulintujen iloksi.

Patikkamme päättyi suvun kantatilalle, sen vanhimman asuinrakennuksen kivijalalle. Täällä syntyivät ja kasvoivat aikanaan sukuseuramme kantaisät Heikki (1850–1913), Aatami (1852–1913) ja Matti (1870–1944). Paikka oli heidän isänsä Heikin (1817–1882) ja äitinsä Annan (o.s. Ohvo 1830–1876) yhteinen koti. ”Vanha-Heikin” (1817–1882) kuoltua tila siirtyi hänen vanhimmalle pojalleen ”poika-Heikille” (1850–1913), jonka jälkeen paikan vuorostaan osin peri ja osin muilta perillisiltä lunasti hänen nuorin poikansa Taavetti (1895–1969), retkellä mukana olleiden Hannun ja Laurin isä. Taavetti ja Selma (os. Patrakka, 1899–1967) olivat suvun muinaisen pitkäaikaisen asuinpaikan viimeiset omistajat Räisälän jäädessä 1944 piirretyn uuden rajan taakse. Retkeläisten muistohorisontti ulottui vain tähän vaiheeseen saakka, ja Hannu muistelikin paikkaa ennen muuta Taavetin ja Selman 1922 perustetun perheen kotina, omana lapsuudenkotinaan, joka useimmille tämän retken osallistujista olisi ollut mummola, isovanhempien kotitalo.



Busseille palattua ajelimme **Siirlahden koululle**, jota kävivät myös Virtelän kouluikäiset eli siis Taavetin ja Selman lapsetkin. Hyvin muisti Hannu vanhan koulunsa ja kertoi myös silloisesta opettajasta. Rakennus on nyt ”Sputnik-2”-nuorisoleirikeskukseksi, ja sen kouluhistoriasta kertoo seinällä oleva muistolaatta.

Lauantainen paluureittimme Siirlahdesta kohti majapaikkaa kulki Räisälän kirkon, Unnunkosken ja Kaukolan kautta Käkisalmeen ja sieltä Laatokan rantatietä Pyhäjärvelle ja Kiviniemeen.

Unnunkoski, josta Selma Pelkonen o.s. Patrakka, Hannun ja Laurin äiti oli kotoisin, osoittautui hyvin luonnonkauniiksi. Tällä retkellä aika ja puuttuvat tiedot eivät sallineet hänen syntymäkotinsa paikan

etsiskelyä. Retken jälkeen Ari sai sen pian selvitettyksi, ja totesi, että valokuvatessamme Unnunkosken virtaa ja koskea olimme vain 1,5 kilometrin päässä Selman lapsuudenkodista.

Kaukolassa näimme iloksemme kirkon peruskorjauksen etenevän. Kirkko on koskettavasti omistautunut vauvana ja ennen syntymää kuolleiden lasten muistolle, ja täyttää siinä tärkeää tarvetta, sillä tällaista surutyötä tekeviä kirkossa kävijöitä ja lahjoittajia kuului olevan paljon.

Kaukolan pitäjä liittyy myös sukuseuran kantaisien vaiheisiin: kolmesta kantaisästä kaksi nuorinta eli ("vanha-Heikin" pojat) Aatami perheineen ja Matti (1870–1944; "vanha-Matti") perheineen asettuivat Kaukolaan, Virtelän kantapaikan periytyessä ajan yleisen tavan mukaan vanhimmalle veljelle ("poika-Heikille"). Kun näistä sukuhaaroista ei ollut tällä retkellä osallistujia, suvun Kaukolan asuinpaikkoihin tutustuminen jäi vielä odottamaan. Sen saatoimme aavistaa Virtelässä juuri käyneinä, että Kaukola hyvine yhteyksineen Käkisalmeen ja Pietarin radalle sekä Laatokalle on epäilemättä tarjonnut enemmän toimeentulomahdollisuuksia kuin siihen nähden varsin syrjäisesti sijainnut Virtelä. Sukuseuran kantaisista Matti taisikin hankkia suuren osan toimeentulostaan myymällä voita Pietarissa. Matti siis edustaa suomalaisten meijerituotteiden sittemmin hyvinkin laajaksi kasvaneen idänviennin kunniakkaita alkujuuria.

Käkisalmi vaikutti suhteellisen vireältä ja elinvoimaiselta, vaikka sellutehdas, kaupunkilaisten ennen suurin työnantaja on jo pitkään ollut ympäristösyistä suljettuna. Nuorten yritteliäisyydestä ja asukkaiden ostovoimasta kertoivat myös pari mukavaa kahvilaa keskustassa, muodinmukaisine erikoiskahvivaihtoehtoineen. Luterilainen kirkko oli hiljainen. Hyvin hoidetussa ortodoksisessa kirkossa oli iltapalvelus käynnissä, varsin runsaan kirkkoväen voimin.

Historiallisesti vaikuttava nähtävyys oli **Käkisalmen linna**, Novgorodin ruhtinaskunnan 1300-luvulla rakennuttama kivilinna karjalaisten vanhan hirsilinnoituksen paikalle. Karjalaisten vanha hirsivarustus oli osa kolmen linnoituksen järjestelmää (paikat: Käkisalmi, Tiuri, Viipuri).

Käkisalmissa onnistuimme myös löytämään sukumme rakentajahistoriaan liittyvän paikan: ("pojanpoika-") Heikki (1879–1945) ja Varpu Pelkosen pojan Väinön (Ilmi-tädin veljen) rakentama kaupunkiomakotitalo seisoo edelleen hyväkuntoisena ja asuttuna. Väinö rakensi sodan jälkeen Imatralle vielä isomman talon ja auttoi Taavetti-serkkunsa perhettä Risteen kodin rakentamisessa.

Suunnatessamme Laatokan rantatielle haaveilimme virkistävästä pulahduksesta Laatokkaan. Haaveeksi jäi, tällä kertaa. Kiire painoi, ja kun uintipaikkaa ei nopeasti löytynyt, jatkoimme kohti Kiviniemeä ja jo tunnilla myöhennettyä illallista Prichal-kahvilassa.

Sunnuntaina Äyräpään kautta Viipuriin ja kotiin

Valmiina vartoilleen illallisen hinta alkoi erääntyä sunnuntaina. Jo aamupalalla muutamat herkkävatsaiset tyytyivät pelkkään aamuteehen. Päivän mittaan luku kasvoi. Ja matkan jälkeen.

Bussi jälleen täyteen pakattuna ylitimme Kiviniemen sillan ja käännyimme Vuoksen etelärantaa seurailevaa tietä kohti länttä ja Äyräpäättä. Alkumatkalla edellämme ajoi yritteliäs venäläismies uudenkarhealla maasturillaan. Kertoi opastavansa meidät hyvin säilyneelle suomalaisten vanhalle



puolustuslinjalle. Niin kuin opastikin. Ja myi samalla tyytyväisille retkeläisille uusia suomenkielisiä tiekarttoja ja opaskirjoja Kannaksen ja Laatokan-Karjalan matkoja varten.

Puolustuslinjalla säilyttivät isolla työllä rakennetut panssariesteet: monen sadan kilon kivijärkäleitä vierä vieraissa syväälle maahan upotettuna niin pitkälle kuin honkametsässä saattoi nähdä. Tällaisissa linnoitustöissä oli komennettuna myös Taavetti Pelkonen. Tasaisehko mäntykangasmaasto olisi ilman näitä esteitä ollut panssareille pikamarssin paikka. Esteet olivat säilyneet alkuperäisessä asussaan suomalaisten vetäytyttyä puolustajalle erityisen edullisiin aseisiin Vuoksen pohjoisrannalle ns. Viipuri-Kuparsaari-Taipale-linjalle (VKT).



Seuraavaksi ajoimmekin **Äyräpään kirkonmäelle**, joka oli keskeinen VKT-linjan ankarien taistelujen näyttämö. Hyökkääjän päävoimien jumiuduttua Tali-Ihantalaan puna-armeija komennettiin hyökkäämään Vuoksen yli joen kapeimmalla kohdalla Äyräpäästä Vuosalmelle ja iskemään Tali-Ihantalan puolustajien sivustaan. Noin 115 000 sotilaan hyökkäysarmeijaa vastassa oli 20 000 miestä. He kestivät, suurin uhrauksin, ja vihollisen eteneminen pysähtyi joukkojen kulumiseen. Kovin vähän on jäljellä kirkosta. Raunioiden vieressä muistotaulu kertoo siitä ja taisteluista. Ja lähellä sijaitsevat joukkohaudat.

Viipurissa meitä odotti Sergein opastama nähtävyyssajelu sadesäessä ja lounas. Erityisen kiintoisa tutustumiskohde oli **Viipurin kaupunginkirjasto**. Varsin tuntematon nuori Alvar Aalto sai sen suunniteltavakseen voittamalla suunnittelukilpailun 1927. Kirjasto valmistui 1935, mutta rapistui pahoin NL:n aikana. Kunnianhimoisesti toteutetut peruskorjaustyöt, joita suomalaisetkin ovat avustaneet, ovat palauttaneet rakennuksen alkuperäiseen kukoistukseensa ja Viipurin arkkitehtuuri-käyntikohteiden kärkeen. Uskomattoman ajatonta on ollut maailmanmaineeseen nousseen Aallon muotokieli. Ja ihailtavalla perusteellisuudella hän oli perehtynyt siihen, miten kirjasto toimii, pieniä yksityiskohtia myöten, suunnitellakseen rakennuksen sen käyttäjien tarpeita mahdollisimman hyvin palvelemaan. Kirjastoa esitellyt virkailija kertoi, että restaurointityössä tukeuduttiin alkuperäisiin piirustuksiin. Kun kutsuimme häntä tutustumaan Aallon Rovaniemelle suunnittelemaan Lapin maakuntakirjastoon, hän kertoi käyneensä jo siellä restaurointiryhmänsä kanssa hakemassa vinkkejä rakennuksen eräistä alkuperäisistä yksityiskohdista.

Vielä jäi aikaa myös ostoksille Viipurin torilla ja kauppahallissa ennen kuin suuntasimme kohti Vaalimaata ja ennätysripeästi sujuneita rajamuodollisuuksia. Kotiuduimme Helsingin seudulle noin klo 20, kiitellen hauskaa ja laulavaa sukulaismatkaseuraamme sekä pätevää retkenjohtoa ja kuljettajaa. Retken korkeat ennako-odotukset ylittyivät roimasti: hämmästyttävän paljon näimme kolmessa päivässä, kiintoisaa tietoa suvun vaiheista ja asuinsijoista kertyi lisää ja siirtyi taas uudelle sukupolvelle. Mieluisaa oli myös havaita - kun vertasi 25 vuoden takaiseen ankeuteen - että öljymiljardien jälki näkyy myös paikallisten elämän ja olojen kohentumisena.

2. DNA-tutkimus suvustamme

Annalan Pelkoset ovat lähestyneet meidän sukuamme toiveena selvittää sukulaissuhdetta, olemmeko sukua ja kuinka läheistä sukua, jos olemme. Sukuseuramme hallitus on ilmaissut kiinnostuksemme asiaan. Näin Timo Blomberg kirjoittaa: ”Hauska kuulla, että DNA-selvitys kiinnosti teitä. Me olemme teetättäneet meidän puoleltamme ns. Y-DNA 111:n eli mieslinjan DNA-testin, jossa tutkitaan 111 markkeria. Testi on tilattu yhdysvaltalaisen Family Tree DNA yhtiön kautta, joka on eniten käytetty ja kattavin kaupallinen DNA-testaaja... Meillä on nyt kolmen eri Pelkossuvun DNA111 ja voimme todeta olevamme läheisiä sukulaisia, vaikka perinteisellä sukututkimuksella emme ole vielä löytäneet yhteistä esi-isää, lienee ennen kirjoitettuja dokumentteja. Olisi todella hienoa saada lisää geenitietoa Pelkosista.”

No nyt DNA-testin tilaus on tehty. Kun näytteet saadaan otettua ja analysoitua, niin kerromme myöhemmin tuloksista jäsenillemme.

3. Perinneruokareseptejä

Viime vuosikokouksen yhteydessä valmistettiin yhdessä niin karjalan piirakoita, korvapuusteja kuin kalakukkoa. Sukuseuramme rahastonhoitaja, Markku kerää perinneruokareseptejä. Ehkäpä niistä vielä kuulemme. Jos sinulla on jokin vanha karjalainen ruokaresepti, voisitko antaa sen Markulle. Näin perinne ja maittavien ruokien tai leivonnaisten valmistamisen taito voisi siirtyä myös tuleville polville. Markun sähköpostiosoite on markku.pelkonen@pp1.inet.fi.

4. Jäsenmaksu

Vuosi pian taas vaihtuu ja on aika maksaa tulevan vuoden jäsenmaksu. Sukuseuramme jäsenmaksu on 15 € ja sen voi maksaa Pelkosten sukuseuran tilille FI28 8146 9710 0190 26.

5. Joululahja tai lahjavinkki

Tarjolla on sukuseuran tuotteita. Olisiko sellainen hyvä lahja sukumme jäsenelle? Sukukirja 20 €, pöytästandaari 35 €, karttoja Räisälän Virtelästä 6 €/kpl, muki sukuseuramme logolla 8 €/kpl tai 15 €/2 kpl, Heikiltä. Kassi sukuseuramme logolla 10 €/kpl, Markulta.

Pelkosten sukuseuran hallitus toivottaa jäsenilleen ja ystävilleen rauhallista joulua ja siunattua uutta vuotta 2019!

pj. Heikki Pelkonen
heikki.pelkonen(a)evl.fi
Isomäenkatu 12
15500 Lahti
040 5050282

vara-pj. Pekka Pelkonen
pekka.pn(a) gmail.com
Kynnysmäentien 10
01860 Perttula
puh 040 9384431

siht. Tea Pelkonen
tea.pelkonen(a)porvoo.fi
Suurpellontie 12 as. 5
07700 Koskenkylän saha
puh. 040 9122979

Raimo Pelkonen
raimo.pelkonen(a)elisanet.fi
Heinätie 7
00730 Helsinki
puh 040 5032945

Juho Pelkonen
juho.pelkonen(a)gmail.com
Kuusikuja 14 A
05200 Rajamäki

Marja Ranta-Nilkku
marja.rantanilkku(a)gmail.com
Märsyläntie 54
69100 Kannus